

Atvinnuvegaráðuneytið
Skrifstofa auðlinda

atrn@atrn.is

Reykjavík, 1. okt 2026

Mál nr. S-176/2026

Efni: Umsögn Félags skipstjórnarmanna um áform um breytingu á lögum um stjórn fiskveiða og lögum um sérstakt gjald vegna ólögmæts sjávarafla – VS-aflí, Verkefnasjóður sjávarútvegsins, óunninn aflí, gagnsæi og veiðiskylda.

Félag skipstjórnarmanna hefur tekið til umsagnar áform atvinnuvegaráðuneytisins um breytingu á lögum um stjórn fiskveiða, nr. 116/2006, og lögum um sérstakt gjald vegna ólögmæts sjávarafla, nr. 37/1992. Áformin lúta að reglum um VS-afla, ráðstöfun úr Verkefnasjóði sjávarútvegsins, útflutningi óunnins afla, gagnsæi eignarhalds og veiðiskylda.

Umsögn félagsins er feitletruð í textanum hér á eftir.

- *Í áformum segir eftirfarandi: Til að stuðla að því að koma í veg fyrir eða draga úr brottkasti er í 9. og 10. mgr. 11. gr. laga um stjórn fiskveiða heimild fyrir skipstjóra fiskiskips í aflamarkskerfinu að ákveða að hluti afla reiknist ekki til aflamarks þess, eða allt að 5% af fisksafla (0,5% af uppsjávarafla) sem hlutaðeigandi skip veiðir á hverju tímabili. Er þetta kallaður VS-aflí en 80% af aflaverðmætinu er varið til Verkefnasjóðs sjávarútvegsins (og 20% til útgerðar) sem starfar samkvæmt lögum um sérstakt gjald vegna ólögmæts sjávarafla.*

Félag skipstjórnarmanna leggur ríka áherslu á að heimild til ráðstöfunar afla sem VS-afla verði óbreytt. VS-kerfið gegnir mikilvægu hlutverki við að stuðla að góðri umgengni um auðlindina, draga úr hvata til brottkasts og tryggja að allur aflí sem veiddur er komi að landi. Kerfið skapar nauðsynlegan farveg fyrir afla sem af ýmsum ástæðum er verðlítill, skemmdur eða ekki hagkvæmt fyrir viðkomandi útgerð að vinna eða ráðstafa með hefðbundnum hætti. Mikilvægt er að reglurnar séu þannig úr garði gerðar að ávallt sé hagkvæmara og eðlilegra að koma slíkum afla að landi en að hvati skapist til annarrar meðhöndlunar.

Jafnframt þarf að skýra verklagið þannig að ákvörðun um hvaða afla er ráðstafað sem VS-afla sé tekin af skipstjóra og á hans ábyrgð. VS-kerfinu er ekki ætlað að vera farvegur fyrir heilan og verðmætan fisk sem eðlilegt væri að ráðstafa með hefðbundnum hætti. Dæmi eru um að heilum og verðmætum fiski sé landað sem VS-afla með þeim afleiðingum að sjómenn fá ekki eðlileg laun fyrir veiðar, meðhöndlun og frágang aflans. Félagið telur að sjómenn eigi að fá full laun af öllum afla sem landað er, þar með talið VS-afla. Þá telur félagið mikilvægt að VS-aflí fari undantekningarlaust í opna og gagnsæja verðmyndun á fiskmarkaði en verði ekki seldur fram hjá uppboðsmarkaði.



- Í 3. mgr. 1. gr. laga um sérstakt gjald vegna ólögmæts sjávaraflla kemur fram að úr Verkefnasjóði sjávarútvegsins sé hægt að verja fé til rannsókna og nýsköpunar á sviði sjávarútvegs og til eftirlits með fiskveiðum.

Það er skoðun félagsins að tekjur Verkefnasjóðs sjávarútvegsins af sölu VS afla eigi að nýtast til hafrannsókna og vísindastarfs.

- Í 7. mgr. 11. gr. laga um stjórn fiskveiða er heimild fyrir ráðherra til að leggja álag á afla sem fluttur er óunninn á erlendan markað, og getur álagið verið allt að 20% á þorsk og ýsu en allt að 15% á aðrar tegundir. Er þessi heimild til að stuðla að því að íslenskur afli skuli unninn hérlandis.

Félag skipstjórnarmanna leggst eindregið gegn því að lagðar verði auknar hömlur eða álögur á útflutning óunnins fisks. Frjáls aðgangur að erlendum mörkuðum er mikilvægur hluti af virkri verðmyndun á íslenskum fiski. Innlendar fiskvinnslur hafa í dag aðgang að því að kaupa fisk á fiskmörkuðum og geta keppt um hráefnið við aðra kaupendur. Ef hærra verð fæst fyrir aflann á erlendum markaði endurspeglar það markaðsverðmæti hans. Að takmarka þann sölumöguleika eða leggja sérstakt gjald á hann getur því haft áhrif til lækkunar á því verði sem fæst fyrir aflann og þar með haft bein áhrif á aflahlut sjómanna.

Jafnframt verður að taka mið af því að íslensk fiskvinnsla er sérhæfð og hefur hvorki forsendur né áhuga á að vinna allan þann afla sem kemur að landi. Þetta getur meðal annars átt við ákveðna stærðarflokka, tegundir eða afla sem ekki er hagkvæmt að vinna hér á landi. Erlendir markaðir veita slíkum afla verðmæta söluleið og stuðla þannig að betri nýtingu þess afla sem veiddur er. Það væri óheppilegt ef stjórnvöld sköpuðu með álögum hvata til þess að draga úr verðmæti slíks afla í stað þess að tryggja að hann fari þangað sem hæsta verðmæti fæst fyrir hann.

Telji stjórnvöld æskilegt að auka vinnslu sjávarafurða hér á landi telur félagið réttari leið að bæta samkeppnisskilyrði innlendarar fiskvinnslu og greina sérstaklega vinnslukostnað, tollameðferð, markaðsaðgang og aðra þætti sem ráða samkeppnishæfni hennar. Ekki verður séð að rétt sé að ná því markmiði með því að takmarka sölumöguleika íslensks afla eða veikja verðmyndun hráefnisins, enda geta slíkar aðgerðir komið beint niður á kjörum sjómanna. Áður en ráðist er í slíkar takmarkanir telur félagið jafnframt nauðsynlegt að lagt verði mat á áhrif þeirra á verðmyndun afla, samkeppni á fiskmörkuðum og aflahlut sjómanna.

- Til að stuðla að því að auðlindir séu nýttar og stjórn fiskveiða sé skilvirk er í 6. mgr. 15. gr. laga um stjórn fiskveiða skylda til að veiða a.m.k. 50% á fiskveiðiári af úthlutuðu aflamarki skips og aflamarki sem flutt hefur verið frá fyrra fiskveiðiári en annars fellur aflahlutdeild þess niður og skal aflahlutdeild annarra skipa í viðkomandi tegundum hækka sem því nemur.

Félagið telur ekki ástæðu til breytinga á ofangreindu.



- Í 14. gr. laga um stjórn fiskveiða er fjallað um upplýsingaskyldu aðila og eftirlit Fiskistofu með reglum um hámarksaflahlutdeild.

Félagið lýsir áhyggjum af miklum fyrirvaralausum færslum aflahlutdeilda milli skipa innan útgerðar og á milli útgerða. Eðlilega þarf að vera sveigjanleiki í kerfinu til að færa aflaheimildir á milli skipa, á sama hátt verða áhafnir skipanna að geta treyst á fyrirsjáanleika í aflaheimildum skipanna. Laun og afkoma áhafna byggir á aflaheimildum skipsins sem þeir eru ráðnir á. Dæmi eru um mikla flutninga á aflaheimildum af skipi sem rýra laun viðkomandi áhafnar mikið. Einnig að aflaheimildir eru seldar eða leigðar frá skipi með sömu afleiðingum fyrir viðkomandi áhafnir.

Virðingarfyllst,

f.h. Félags skipstjórnarmanna

Árni Sverrisson,

